

Tóth-Gödri Iringó

A SZÉKELY NŐ IS DOLGOZIK. PROPAGANDA, MŰVÉSZET ÉS KORRAJZ A *DOLGOZÓ NŐ* SZÉKELYFÖLDI VONATKOZÁSÚ CÍMLAPJAIN ÉS SZÖVEGEIBEN

Bevezető

Hosszú távú kutatásom tárgyát az 1945 és 1989 között megjelenő romániai magyar női havilap, a Kolozsváron kiadott *Dolgozó Nő* képezi, elsősorban a folyóirat képi anyagát igyekszem művészettörténeti szempontból vizsgálni, de az illusztrációkat és a szöveget is igyekszem sajtótörténeti szempontból kontextusba helyezni, valamint társadalomtörténeti szempontból kiemelni a folyóirat jelentőségét. A téma szoros kapcsolatban áll a feminizmus, a szocialista-kommunista nőideál, a női szerepek (háziasszony, anya, feleség, dolgozó nő), és a divat témakörével, de a cenzúra, a politikai propaganda, de akár a sztálinizmus vagy az internacionalizmus kérdésköre is kiemelten fontosak a téma kapcsán.

Jelen tanulmányban a folyóirat székelyföldi vonatkozásaira helyezem a hangsúlyt. A *Dolgozó Nő* a korszak egy meghatározó magyar folyóira volt, a nyolcvanas években már 110 000-120 000 példányban nyomtatták, amiből 80 000 előfizetők részére készült.¹ Kovács Magda, a folyóirat egykori szerkesztőjének szóbeli közlése alapján, az elképesztően hatékonyan működő elosztási rendszer lehetővé tette, hogy a legkisebb falvakba is eljusson a havilap. Székelyföld fontos olvasótáborát jelentett. A rendszer-váltást követően, amikor a folyóirat *Családi tükör* néven, nagyjából az egykori szerkesztőkkel próbált tovább élni épp ez az olvasótábor bizonyult elérhetetlennek. Kezdetben még személygépkocsival járták végig a falvakat, hogy szórják a lapot, ám a kolozsvári székhelyű szerkesztőségnek ez mérhetetlen energiát, időt és pénzt is jelentett. Ám, amíg a rendszer működött a folyóirat ott volt a székelyföldi lakásokban. Az 1970-es, 1980-as években körülbelül 1,6 millió magyar élt Erdélyben,² akik túlnyomórészt Maros, Hargita vagy Kovászna megyében laktak, tehát a lap olvasóinak legnagyobb része is innen kerülhetett ki. Az olvasók jó része nem csupán passzív „fogyasztó” volt, olvasói leveleket küldött a szerkesztőségbe, írt a pszichológiai rovatba, tanácsot kért, barátkozott. Épp ezért érdekes, hogy ez az olvasó közönség milyen

mennyiségben kapott helyi érdekű anyagokat, a kolozsvári szerkesztők mennyire szenteltek figyelmet a kissé távoli ám fontos régióknak. A székely falvak világ felvehette a versenyt az ország sokkal intenzívebben iparosodó déli és nyugati városaival? Lehetett a Seps-i Rajon szépmezői gazdasága ugyanolyan példaértékű és a pártpropagandát szolgáló, mint a reszítai fémkohásza? Egyáltalán milyen képet közvetít a folyóirat Székelyföldről? A cikkekből és az illusztrációkból együttesen körvonalazódik a válasz.

Románia első számú magyar nő magazinja

A *Dolgozó Nő* az egész szocialista-kommunista időszakon végigvonul, 1945–1989 novemberéig megjelentették. Sütő-Egeressy Zsuzsa szerint a kezdeti számok inkább hasonlítottak propaganda füzetekre, mintsem képes női magazinokra. Ezeknek még nem volt illusztrált címlapjuk, sem gazdag illusztrációs mellékletük, a hangsúly a szövegre, annak a mondandójára esett.³ A folyóirat 1948-ban került a Romániai Demokrata Nők Szövetségének (RDNSZ) hatáskörébe, illetve irányítása alá, ami egy tudatosabb – mai szóval élve – „imázs” kialakítását jelentette, szigorúbb irányelveket és megvalósítandó célokat. A folyóirat magyar nyelve által egyedinek számított. Abban, hogy román társai a *Femeia* és *Săteanca* mellett egészen a rendszer végéig fennmaradhatott, minden bizonnyal nagy szerepe volt propagandisztikus jellegének, hisz az összes erdélyi magyar nő megszólítását lehetővé tette, és ez a kisebbség politika kritikus időszakaiban is fontos adu lehetett. Fontos megjegyezni, hogy a havilap célközönsége igencsak tág volt, hiszen a „magyarul olvasó munkás, paraszt, értelmiségi és háziasszonyoknak” egyaránt szánták.⁴

A *Dolgozó Nő* első névvel jelölt főszerkesztője az 1947/6-os számtól Berde Mária volt, majd Látó Anna, Orosz Irén, 1954-től Erős Blanka, 1973-tól Turósné Jakab Irma. Szerkesztői között olyan neveket említhetünk, mint Jordáky Lajos, Marton Lili, Varró Ilona, Erdélyi Lajos, Olga, Létay Lajos,

¹ Kovács Magda szóbeli közlése.

² VARGA E. Árpád é. n.

³ SÜTŐ-EGERESSY Zsuzsa, 2007.

⁴ *Dolgozó Nő*, Kolozsvár, 1950/6.

Lázár József, Kányádi Sándor, Korda István, Kovács Erzsébet, Panek Zoltán, Szilágyi Júlia, Páll Árpád, Lászlóffy Csaba. A tartalom nagyon változatos volt, természettudományokat, a mezőgazdaságot, a nehézipart, az orvostudományt, a jogtudományokat népszerűsítő cikkektől kezdve, a nők egyenjogúságát tárgyaló tanulmányokon át, a barkács, vagy épp a főzési tippekig és a „pszichológiai” tanácsadásig. A folyóirat grafikai kivitelezésével jeles erdélyi magyar képzőművészek foglalkoztak: Gy. Szabó Béla, Vernes András és Cseh Gusztáv. A címlapok megtervezésében valószínűleg a grafikusok és a főszerkesztő is közreműködött. A negyvenes évek közepén még nem beszélhetünk illusztrált címlapokról, csak 1948-ban kezdtek megjelenni a fekete-fehér fényképek. A magazin történetében végig a fénykép marad a címlapot „díszítő” domináns műfaj, 1960-tól már színes változatban is, de néha feltűntek grafikák, nagyon ritkán festmények reprodukciói is. A fényképek készítője elsősorban Ioan Miclea-Mihale, aki szinte végig követte a magazin történetét, de megemlíthetjük, Marx Józsefet, Heddy Löfflert, Bara Jenőt és A. Mihailopol nevét is.

Sütő-Egeressy Zsuzsa foglalkozott részletesebben a *Dolgozó Nővel*, illetve a folyóirat által közvetített nőképpel. A kutatónő elsősorban a szöveges dokumentumokat elemzett, de figyelembe vette az illusztrációkat is, figyelme azonban elsősorban a hatvanas évek előtti korszakra irányult. Alapvetően fontosnak tartja a történelmi kontextus beható ismeretét, hiszen főleg az folyóirat első 10–15 évében a romániai női emancipáció elősegítésének közvetlen szolgálatában állt.⁵ A romániai kommunizmus korai időszakának érdekes motívuma a női emancipáció, mely a nyugati országokkal ellentétben nem a liberalizmus és a demokrácia jegyében fogant, hanem gazdasági és politikai érdekek szolgálatában állt. A gyors ipari fejlesztés, az ötéves tervek, a gazdaság átalakítása nagy mennyiségű munkást igényelt, s ez megkívánta a nők munkába állítását is. Mivel Románia elsősorban a nehéziparra koncentrált a nők is ezen iparágakban kaptak helyet, a bányától kezdve, a vasúton át, a kohóig vagy a traktorig. A korszak militáns nőalakot⁶ dicsőíti, a harcos nőt, aki küzd a szocializmus építéséért. A korszak szövegei abszolút egyenjogúságot hirdetnek férfi és nő között, fizikai és szellemi értelemben egyaránt, ez a kép csak idővel vált kissé árnyaltabbá. A folyóiratban interjúk, riportok jelentek meg a munka hősnőivel, olyan típusú történetek, amelyek a munkásnőt dicsőítették, helytállását, fejlődését, gyakran a női mivolta általi pontosságára és

rendszerzettségére vezetve vissza. A történetek általában eszményiek, sokszor gyerekkori álmokhoz hasonlóak, a nők öntudatra ébredéséről szólnak. Sokkal ritkábban esik szó a valósághoz jóval közelebb álló anyagi kérdésekről, a család eltartásának következtében kialakult szinte kényszeres helyzetekről.

A negyvenes évek második felében megjelenített nőalak az ötvenes évek elejétől kissé árnyaltabb lesz, így pl. a traktoristák mellett lassan helyet kapnak a könnyűipari munkások, elsősorban a textilipar szereplői. A hangsúly ekkor még mindig a kétkezi, gyári munkára esik, azonban az ötvenes évek második felétől helyet kap az értelmiségi nő is, úgy a magazin hasábjain, mint annak címlapján is. Tanárnők, tanítónők, orvosnők, mérnöknők, sőt akár a humán tudományokkal, vagy művészetekkel foglalkozó nők is. A színésznők, íróknők egyre gyakrabban kerülnek a figyelem középpontjába, az előbbieket a hatvanas évektől kedve már a címlapokon is feltűnnek. Egyre hangsúlyosabbá vált az a gondolat is, hogy az egyenjogúság ellenére a két nem fizikailag nem teljesen ugyanarra a munkára termett. Sütő-Egeressy Zsuzsa, Schadt Mária adatai alapján rámutat arra is, hogy a változás, az értelmiségi szakmák térhódítása csak a magazin politikájának változásában figyelhető meg, a gyakorlatban még mindig a kétkezi munkákat végző nők száma a legnagyobb.

Szintén fontos változás a másik női szerepkör a háziasszony–anya–feleség hármásával kapcsolatos. A magazin sokat foglalkozott a témával, hiszen az új korszak női egyszerre két „fronton” kellett helyt álljanak, ami sokszor nehéznek bizonyult. Ennek enyhítésére szolgáltak az üzemi óvodák és a bölcsődék, ugyanakkor a sajtóban a férfiaknak a házimunkában való aktív részvételét is kívánatosnak tartották. Fontosnak vélték az idősebb női családtagok szerepvállalását is a gyereknevelés terén vagy a háztartás vezetésében. Érdekes megfigyelése Sütő-Egeressynek, hogy az idős nő, mint egyéb „hasznos” munkára nem alkalmas, kiegészítőként tűnik fel a folyóiratban, mutatva azt, hogy a lap elsősorban a középkorú és fiatal generációra koncentrált. Bár a munkás szerep nagyon hangsúlyos, a nő mindenkor anya is, így gyakran tűnik fel az illusztrációkon (a fejlődést és a szép holnapot szimbolizálni kívánó) gyermekkel, optimista jövőképet sugallva olvasóinak.⁷

Egy másik érdekes vonatkozás a magazin és a divat összetett viszonya. A képanyag által tulajdonképpen megteremtődött a nem túl nőies viseletek kultusza: kezeslábasokat, munkaruhákat, férfias öltözékeket népszerűsítettek. Ehhez társultak az ötvenes

⁵ SÜTŐ-EGERESSY Zsuzsa, 2007.

⁶ Uo.

⁷ SÜTŐ-EGERESSY Zsuzsa, 2007.

évek második felétől a szabásminta-mellékletek is, amelyek a nők ízlését igyekeztek formálni, de megjelentek a divatképek, vagy a divatbemutatókról szóló beszámolók is.

A *Dolgozó Nő* és a propaganda

A korszak sajtótermékei esetében nem kerülhetjük meg, hogy ne szóljunk a propaganda és a cenzúra kérdésköréről. Győrffy Gábor C. J. Fridrichre hivatkozva hangsúlyozza, hogy: „A totalitarista rendszerek fenntartásának alapkövetelménye [...] a tömegkommunikációs eszközök ellenőrzése volt”.⁸ Még határozottabban fogalmazva: „a kommunista rendszer kisajátította a világ értelmezéséről szóló narratívát”.⁹ A cenzúrára tulajdonképpen azért van szükség, hogy a valóságban nem tökéletes rendszer hibáit palástolja.¹⁰ Győrffy Gábor úgy fogalmaz, hogy a kommunista Romániában a „cenzúra az ideológiai világképtől eltérő elemeket száműzte a nyilvánosság teréből, a propaganda pedig az eleve kijelölt elemekkel töltötte meg ezt”.¹¹ Ennek ellenére ahogyan a rendszer természetesen nem a megálmodott idea szerint működött, a sajtóban sem a tökéletesen megtervezett kép jelent meg. A romániai magyar sajtó, irodalom vagy a művészet berkeiben sokan találtak kiskapukat.

Romániában már 1944-ben törvény korlátozta a különböző időszaki és nem időszaki kiadványok nyomtatását, terjesztését. Ezek ellenőrzését a szovjet Főparancsnokság hatáskörébe utalta, illetve lehetővé tette a szovjet tapasztalatokon alapuló gyakorlatok bevezetését. A cenzúra 1949-ig a Propagandamiszterium (Ministerul Propagandei) hatásköre volt, majd megalakul a Sajtóügyi Főigazgatóság (Direcția Generală a Presei și a Tipăriturilor) is. Az enyhülés Sztálin halálával következett be. A korszak utolsó évtizedei megint csak az erős propagandával és felügyelettel jellemezhetőek. A nyolcvanas évek gazdasági megszorításai, a mindennapokban elszenvedett nehézségek ellenére a sajtó a vezető kultuszát építette, elterelve a figyelmet a hiányosságokról.

A *Dolgozó Nőt* tanulmányozva megállapítható, hogy a kezdeti fázisában túlnyomóan a női emancipációra koncentráló, agitációs jellegű lapszámokkal találkozunk, ahol fontos szerepet kaptak a gazdasági és politikai vonatkozású cikkek is. Az ötvenes évek második felétől viszont fokozatosan csökkent a szovjet ihletésű, gyakran igencsak Sztálin-központú propaganda. A lap egész élete alatt megmaradtak a dolgozó nőkkel készült riportok, a nők hazai és nemzetközi helyzetével foglalkozó rovatok, vagy

a városok fejlesztését bemutató cikkek, de 50-es évek végétől a tanácsadó rovattól kezdve, a művészeti rovatokon át, a külföldi, elsősorban a szocialista blokk országait bemutató cikkekig sok izgalmas íromány is helyet kapott a folyóiratban. A kommunizmus második korszakában viszont a Nicolae Ceaușescu, illetve felesége Elena személyi kultusza került előtérbe a magazinnál.

A folyóiratban nyomon követhető Győrffy Gábornak az 1944 utáni sajtótörténeti korszakolása: a kezdeti korszak, a sztálini ideológia időszaka (1944–1953), majd az ideológiai válság periódusa (1953–1964) következett, végül a Ceaușescu-korszakban felerősödött a személyi kultusz. Ez a korszakolás a *Dolgozó Nőt* vizsgálva is fellelhető, a folyóirat épp az ideológiai válság idején élte „virágkorát”, között művészeti tárgyú, gyakran nagyon fiatalos szellemű cikkeket, külföldi sztárportrékat stb. Az erős korlátok ellenére, ezekben az írásokban volt egy kis szabadság.

V. I. Lenin szavaival élve: „a sajtó szerepe nem korlátozódik csupán eszmék terjesztésére, csupán politikai nevelésre és politikai szövetségek korlátozására”.¹² Bár a propagandisztikus jelleg mértéke változott, a *Dolgozó Nő* sosem szűnt meg eszméket-ideákat közvetíteni. A szocialista militáns nő és a nehézipari munkás szerepe helyet, lassan a szolid munkás, az anya, a feleség is megjelent. Ugyanakkor nem csak a nőképet tekintve volt a *Dolgozó Nő* propagandisztikus. Az 1952. novemberi szám hátlapján a következő szlogen olvasható: „Anyák szavazatok gyermekeitek boldog jövőjéért!”¹³ A mondatban felsejlik a rendszer propagandája által előszeretettel közvetített „örök optimizmus”, az előre tekintés, a jövőért való dolgozás is.

A folyóirat korszakai

A lap történetét három, elkülönülő korszakra oszthatjuk, amely követi a nagyobb politikai korszakhatárokat. Az első korszak a Gheorghe Gheorghiu Dej párttitkár által fémjelzett időszak, amelyet Sztálin halála oszt ketté. 1945–1953 között, a népi-demokratikus berendezkedés éveiben a folyóiratban a militáns nő képe jelenik meg, illetve erős vonulatot képez az internacionalizmus is. 1953–65 között pedig rövid enyhülés következett. A másik nagy tömböt az 1965–1989 közötti évek képezik, ez a N. Ceaușescu által fémjelzett korszak. A folyóiratot végig tekintve megállapíthatjuk, hogy általában egy adott korszak néhány címlapja is képes megragadni az adott periódus legalapvetőbb jellemvonásait.

⁸ GYŐRFFY Gábor. 2009, 9.

⁹ Uo.

¹⁰ Uo.

¹¹ Uo, 10.

¹² GYŐRFFY Gábor. 2009, 18.

¹³ *Dolgozó Nő*, Kolozsvár, 1952/11, o. n.

Az első időszak (1945–1953)

A folyóirat agitációs jelleget ölt, hangsúlyozva a rendszer, pozitívnak ítélt jellemvonásait. Az 1950. decemberi hátlap grafikáján egy anyát ábrázol a szavazóurna mellett, karján két gyermekét tartva. A kép egyszerre hangsúlyozza a „szabad választást”, az általános szavazati jogot, illetve buzdít is, hangsúlyozva a szavazás fontosságát. A 1951. februári szám egy mongol jellemvonású, a Szovjetunióból származó családot ábrázol, amint egy cirill betűs feliratú könyvet olvasnak. A kép hangsúlyosan internacionalista jellegű. 1951-ből érdemes kiemelni a májusi számot is, amely színes grafikájában a mezőgazdasági munkás, a nehézipari dolgozó és a mérnök egyaránt helyet kapott, hangsúlyozva a nők által is betöltött pozíciók változatosságát. Ebben az első időszakban kissé „szájbarágósan”, szinte a néző képébe tolják a rendszer jelképeit, írott és képi formában is buzdítanak. A képek minősége változó, a hangsúly inkább a hatásra esik, gyakran használnak élénk színeket, allegorikus motívumokat, a mondanivaló sokkal fontosabb a kivitelezésnél.

A második korszak (1953–1965)

Elsősorban a fehér-fekete fényképek időszaka, a letisztult, igényes munkáké. A korszakban nagyon sok Bara Jenő-, Marx József- és Ioan Miclea-Mihalel alkotás szerepelt a címlapokon. Ebben a periódusban az életképek, vagy a riportszerű képek dominálnak. A szerkesztők elhagyják az utószínezést és az erős retust, valóságghú, emberközeli képeket közölnek. A legtöbb kép esetében nagyon szembeötlő a művészi szándék, az alkotói igényesség, kimutatható, hogy tudatosan megszerkesztett kompozíciókkal állunk szemben. A korszakhatár abból a szempontból is feltűnő, hogy az előző évek a színes címlapjaihoz képest, 1955-ben már csak két színes címlappal találkozunk.

A témák kezdetben nem igazán változnak, bár az szembeötlő, hogy eltűnnek a Sztálin portrék, a Szovjetunió népeit megjelenítő képek és egyre kevesebb a nehézipari munkásnőt ábrázoló alkotás. Megjelenik az író nő (1955. január), a tanuló kislány (1955. szeptember) és az anyaság is fontosabb szerephez jut, amit jól szemléltet az 1955. júliusi címlap, mely az *Anyák Világkongresszusát* hirdeti, illetve egy felirat által tiltakozik a világ nagy vérengzési és tragédiái ellen, amelyekben anyák ezrei veszítették el gyermekeiket. A korszaktól kezdve egyre hangsúlyosabban jelenik meg Románia, nem törekszenek a szocializmus internacionális jellegének kiemelésére. Látunk például fiatal lányt a Román Népköztársaság címerét ábrázoló kitűzővel (1956. október), a Kazán-szorost népszerűsítő címlapot, melyen egyúttal meg jelenik

a szabadidős tevékenység is (egy vitorlázó fiatal párt látunk), mely a korszakban egyre fokozottabb figyelmet kap. A munka mellett nem csak a szabadidő, hanem a művészet is feltűnik, jó példa erre az 1956. decemberi címlap, mely egy zongorázó fiatal lányt ábrázol.

Az 1957. januári címlap egy ritka példa, hiszen egy havas tájat ábrázol, egy emberek nélküli statikus tájképet. Ekkortól ismét visszatérnek a már az 1955-ből ismert fekete-fehér fényképek. A képek legnagyobb része tulajdonképpen nem kapcsolódik semmilyen munkához, sem a dolgozó nőhöz, sem a harcias lelkületű anyához. Szabadidő, szerelem, barátok, kirándulás, ezek a címlapok fő témái. Az augusztusi szám szlogenszerű felirata egy gyerekeket ábrázoló kép alatt: *„Együtt születtek a szabadsággal”*. Az idézet jó példa a propaganda jellegére, a szabadságot emeli ki egy olyan korban, amikor már a szabad választások, a szólás- vagy a sajtószabadság is csak illúziók voltak. Áprilisban romantikus, padon ücsörgő pár szerepel a címlapon, júniusban tengerparton játszó gyerek, júliusban vidám, szórakozó fiatalok.

A korszakban még a gyár motívuma is egy új fel fogásban jelenik meg, 1957 decemberében a gyárból épp hazafele igyekvő cseverésző nőt látunk. A Dózsa György Textilszövetkezet csak a kép háttérében jelenik meg, csak egy utalás, nem a kemény munka helyszínévé tünik fel. Teljesen új témák és motívumok jelennek meg, a szórakozás és művészet már előbb említett fajtái mellett az 1958. februári címlapon egy jelmezbárról készült fotót, egy színházi előadásra emlékeztető jelenetet látunk. A szórakozás akár olyan formában is megjelenik, mint a szilveszteri koccintgatás (1959. december). Egyre gyakoribbak a l'art pour l'art női portrék, az olyan, főleg mellképek, amelyek egyszerűen a nőt, a női szépséget mutatják be (például 1960. május, 1960. október).

1961-től elkezdődik a színes címlapok második korszaka, ami ezúttal a magazin megszűntéig tart. Itt már az esetek túlnyomó többségében fényképekről beszélünk, nem utólag színezett, hanem eredetileg is színes fotókról, melyeket kisebb nagyobb mértékben retusáltak. Tematikailag nagyfokú változatosság jellemzi ezeket a képeket, a vidám sízéstől (1961. január) a nyári aratásig (1961. augusztus), ami természetesen szintén vidám hangulatban telik. A munka, a szórakozás, a család, a népnepélyek egyaránt tematizálva voltak.

Figyelemre méltó az 1962. decemberi szám címlapja, melyen egy párt látunk, háttérben, a korban oly tipikus tömbházzal. A fényképész (Miclea) érdekes fotózási szöveget választ alulnézetből, plongée tekintünk a párra és az épületre, kissé ferdén. A kép izgalmas módon, közvetetten utal a kor megvaló

sításaira, a szocialista építészet tömegtermékeire, a tömbházakra. Ugyanez a téma a következő, 1963-as év decemberi címlapján is visszatér, egy hasonló kompozícióban. Egy tömbház ablakában látunk szintén alulnézetből egy kitekintő párt, itt még ferdebb szögben ábrázolva őket, illetve az épületet, ami szinte fektetve, 50–60 fokos dőlésszögben jelenik meg. Stemlerrné Balog Ilona idézi a *Történelem és fotográfia* című művében Gonda György fényképészt, aki szerint egy szocialista épület megörökítésére a békaperspektíva a legideálisabb, hiszen „kifejezi felfele összefutó vonalaival az építés lendületét”.¹⁴ 1964 augusztusának címlapját is említhetjük, ahol két, valószínűleg pártünnepen éljenző, ünneplő fiatal nőt látunk, zászlóval, virágokkal, de a háttérben hangsúlyosan és célzottan megjelennek a korszak „modern” tömbház-negyedei. Nagyon gyakori az az eljárás miszerint a háttér elemei is nagyon tudatosan vannak jelen a kompozícióban, kihangsúlyozva a korszak megvalósításait. Jó példa erre az 1964. júniusi szám címlapja is, amelyben a tanítónőnek virágot adó gyerekek csoportja mögött háttérként egy szocreál falkép tárul a néző elé.

1964 januárjában egy korcsolyázónő személyében először jelenik meg egy sportolónő a címlapon, ami később a Ceaușescu korszakban egyre gyakoribb lesz. Egy másik új téma is megjelenik, mégpedig a divat, amire jó példa az 1964. novemberi szám, mely próbababát szemlélő nőket ábrázol. 1965 augusztusának címlapján pedig három, stílusosan öltözött nő divatlapokat olvasgat. A divat, a magazinban egyébként is egyre nagyobb teret kap, tanácsok, öltözködési tippek, szabásminták és illusztrációk által is.

1965-ben ismét látunk egy emberi alakok nélküli „tájképet”, ezúttal egy ipari tájról, egy hatalmas gyár-épületről, vagy inkább épületegyüttesről, mely szintén a korszak megvalósításaira, az egyre fejlődő iparra hivatott célzást tenni.

A harmadik időszak (1965–1989)

A hivatalos váltás politikai téren 1965 augusztusában következett be, ekkor lett Nicolae Ceaușescu a Kommunisták Pártjának főtitkár, ám ez a korszakhatár a magazin szintjén kezdetben kevésbé volt érzékelhető.

A változásnak 1966-tól lehetünk tanúi, a májusi számtól a *Dolgozó Nő* főcím alatt megjelenik egy alcím: *Társadalmi-politikai és kulturális képes folyóirat*. Az alcím nem azt hangsúlyozza, hogy egy női magazinnal van szó, nyoma sincs már a kezdetek emancipációs törekvéseinek, szinte feminista szellemiségének, a folyóirat jellege más irányba terelődött.

A Ceaușescu korszak címlapjait egytől egyig színes fényképek díszítik. A portré műfaja domi-

nál a korszakban, de a munkásnők portréi mellett az anyákról készült fényképek is nagyon gyakoriak, illetve viszonylag többször látunk kis gyermekekről készült portrékat is. A téli szünidőhöz vagy a nyári vakációhoz kapcsolódóan, nem ritkán látunk családi életképeket is. Az előző korszakokhoz képest nem csak a család jut egyre nagyobb szerephez, hanem a férj-feleség párosa is. A címlapok fényképei egyre kevésbé retusáltak, egyre valóságosabbak, kivételt csupán a stilizált Ceaușescu portrék jelentenek, melyeken a diktátort teátrális környezetbe, vörös háttér előtt ábrázolva jelenítik meg.

Természetesen a korszakban sem maradnak ki az előző időszakok kedvelt címlapjai. A portrék között gyakran látunk színésznőket, táncosnőket, így említhetjük Magdalena Popa, a bukaresti opera magán-táncosnőjének 1969-es fotóját, vagy Carmen Galin, a Kolozsvári Nemzeti Színház művésznőjének 1971 januárjában közölt portréját. A zene szintén fel-fel tűnő témát jelent, például 1970 szeptemberében egy hegedűs lány portréja szerepel a címlapon. A színház és a zene világa mellett, a már említett sport is fontos szerepet kap.

Az 1970–1971-es címlapokon szinte csak portrék jelennek meg, mellképek vagy fejportrék. 1972-től pedig már ismét az előző (főleg az első) korszakból ismert dolgozó nő portrék, melyeken a kép „hőset” valamely munka elvégzése közben látjuk. A munkák nagyon változatosak, a porcelánfestőtől (1972. január) az építésznőig (1972. december). A legismertebbek-től a kevésbé ismert szakmákig mindent igyekeznek felvonultatni. A népi viseletben öltöztetett hölgyek portréja, illetve a róluk készült életképek is viszonylag gyakoriak. Így például 1973-ból a márciusi vagy akár a júniusi képet is kiemelhetjük, de jellemző az 1974 februárjának és júliusának címlapja is.

1974 áprilisában jelenik meg az első Ceaușescu portré (ezzel együtt a folyóirat címe mellett feltűnik a Román Szocialista Köztársaság címere is, ami állandó eleme lesz a címlapnak), ezt az év novemberében azonnal követi egy dokumentarista jellegű kép a vezetőről és feleségéről, illetve „népszerűtetükről”. A Ceaușescu-korszak egyik fő jellemzője a diktátor és felesége körül kialakított személyi kultusz volt. Habár személyi kultuszra már a lap kezdeti fázisában is voltak példák (lásd a szovjet vezetőkről készült portrékat), ezek a Ceaușescu-kultuszhoz képest kevésbé voltak intenzívek.

Ceaușescu-portrékat, Elenával készült közös „életképeket”, ünnepeken, látogatásokon készített dokumentarista jellegű, általában nagyon stilizált, a beállítottság és megrendezettség érzetét keltező képeket egyaránt találunk. Az egyszemélyes portrék

¹⁴ STEMLERNÉ BALOG Ilona 2009, 5–6.

esetében a kép mellett, alatt gyakran jelenik meg egy-egy idézet, ígéret, fogalom vagy buzdítás a párt főtitkártól, mint például az 1975 vagy 1985 áprilisában kiadott lapszámok esetében. Ezekben a vezetőt dicsőítő vers, ének jelenik meg, olyanok mint például Miklós László: *Hazám útja* című köszöntője, vagy Violeta Zamfirescu: *Őt dicséri az ország* című verse.

A kommunista vezető, általában tevékenység közben látható, írás közben, vagy éppen beszédet mond, gyakran gyerekekkel ábrázolják, hogy minél emberközelibbnek, -szeretőbbek állítsák be. Az idő előrehaladtával a Ceaușescu ábrázoló képek egyre stilizáltabbak lettek. 1985-ben áprilisban és júliusban olyan képet láthatunk, melyen az álló alak háttere nem egy valóságban is létező díszlet, hanem egyszínű, illetve mintás sík. Szokatlanabb megoldásokat is látunk, mint például az 1982. augusztusi címlap, melyen a színpadra állt sepsiszentgyörgyi *Vox Humana* kórus látható, vörös függönyös, trikoloros háttér előtt, fejük felett egy tondószerű körképben jelenik meg Ceaușescu figurája. 1986 májusának és 1989 augusztusának grafikáin a Ceaușescu pár idealizálva jelenik meg. Az 1986-os képen gyermekek veszik körül őket, a boldogság és elégedettség sugárzik a képről, míg az 1989-es képen az eltökélt és büszke pár a kommunizmus csodái, a születendő utópia, a gyárak és tömbházak rengetege előtt áll.

A folyóirat idővel egyre lokálisabb jellegű lesz, amit jól szemléltet az októberi címlap 1974-ből, melyen két nő egy térképet szemlél, valószínűleg a kolozsvári Fellegvárról. A kép háttérben jól felismerhetők a város épületei, például a Szent Mihály templom tornya. Továbbra is megjelennek az olyan témák, mint a sport vagy a művészet, a család, a gyerekek és a szabadidő, de változó intenzitású propagandisztikus felhanggal. Jó példa erre 1976 májusának címlapja, melyen vörösbe öltözött balett táncosok tartják a szocialista lobogót, vagy az 1980. évi augusztusi címlap, melyen a családi idill is csak a trikolorral és vörös zászlóval lehet teljes.

Ebben periódusban is megtalálhatók a már az előző korszakokból jól ismert témák, így például a szavazás. Az 1975. márciusi címlapon két fiatal lány szavaz, amely egyszerre hangsúlyozza a női és férfi egyenjogúságot, azáltal, hogy a nők is szavazhatnak. A gyerekek és a fiatalság a képeken visszatérő motívumok, nagyon egyértelműen mutatnak a jövő

fele, sejtetik a nemzet gyarapodását. Érzékletes példa erre az 1977. év áprilisi címlapja, melyen egy anyát láthatunk – boldogan – hármas ikreivel, követendő példát statuálva. Szintén gyerekeket látunk 1971 szeptemberében a címlapon, az iskolakezdés apropóján, tanítónőjük körül. Az iskola témája szorosan összekapcsolódik a gyerekekével, hiszen a jövő nemzedékének el kell sajátítania bizonyos az életben nélkülözhetetlen értékeket, tudást.

Néhány kép stílusában és mondanivalójában által is idézi az ötvenes évek időszakát. Vizontlátjuk a militáns nőtípust (1976. október), de a kép minősége silányabbá válik csak, hogy kifejezzen egy üzenetet. Például az 1978-as év júliusi címlapjának esetében is, ahol az igénytelenül összevágott képen a gabonásban heverő mezőgazdasági munkagép és a kész kenyerekkel látható munkásszorongó azt próbálja sugallani, hogy a gépek és a komoly munkaerő összefogása által halad, épül a rendszer.

A szocreál művészet egyébként nem csak a háttérben van jelen, néha igazán hangsúlyosan központi motívummá válik, mint például 1969 májusában a címlapon Mohy Sándor *Ígéret* című festményét közlik, 1976 augusztusában pedig Vida Géának a nagykarolyi *Felszabadulás* emlékműve látható, továbbá az 1977 augusztusában Adrian Dumitrache *Portré* című rézkarca vagy 1985-ben a konstancai *Győzelem* emlékmű. Festmények, grafikák egyébként a hátlapokon is gyakran szerepeltek, hiszen az ilyen folyóiratok a korban remek lehetőséget jelentettek a nagyközönség előtt való bemutatkozásra. Így találunk például Nagy Imre (1961. augusztus) festményeket, vagy Benczédi szobrokat a hátlapokon.

Természetesen a Ceaușescu korszakban is találunk igényesen kidolgozott, ideológiáktól mentes képeket. Említhetjük itt 1988 februárját, amelyen egy szőző hölgyet láthatunk, vagy akár az 1988. novemberi címlapot is, melyen vidám nők csevegnek. Ugyanakkor a korszakra másik jellemzője, hogy fokozatosan nőtt a cenzúra, a kulturális, irodalmi és művészi élet fölötti ellenőrzés, vele párhuzamosan pedig erősödött a propaganda. A propagandisztikus mondanivalóra való törekvés ebben a korszakban gyakran felülírta a művész alkotói szabadságát. Itt érdemes megjegyezni, hogy a címlapok stilizált Ceaușescu-portréinak általában nem ismerjük az alkotóit, ezek a képek nem a magazinnak állandó jelleggel dolgozó, már bemutatott fotóművészek közül valók.

Székelyföldi vonatkozások

A három időszakban egyaránt feltűnnek székelyföldi¹⁵ vonatkozások, említések is. Ezek úgy tematikájukban, mint üzenetükben az egyes korszak általános tendenciáihoz igazodnak. Amint korábban is bemutatásra került a folyóirat főleg a második korszakban, de mindenképp az ötvenes évektől vált „helyibb jellegűvé”, így tulajdonképpen ekkortól kereshetjük esetünkben a székelyföldi vonatkozású cikkeket is.

Az első korszak inkább általánosabb témákkal foglalkozik, a politika és a női egyenjogúság témakörei a leghangsúlyosabbak, úgy is mondhatjuk, hogy a folyóirat nemzetközi jellegű. Egyrészt az internacionalizmus jegyében a többi szocialista országok nőire esett a hangsúly, másrészt, ha a romániai helyzetről esik szó, az összetartás, a nemzeti egység, a román és magyar nők összefogása, a munkások és parasztok közös „harca” a leggyakoribb témák. A szovjet nő volt a példa, a Szovjet Unió megvalósításai jelentették a modellt. Ebben az időszakban a vezércikkek is valamely más országra koncentrálnak, estleg a nemzetközi kongresszusokra, nem pedig a helyi gyárakra, építkezésekre stb. Természetesen az olvasói levelek között már ekkor is találunk akár Székelyföldről beküldött levelet is, például 1948-ban alkalommal is jelentek meg katonák hazairt levelei.

1953-tól fokozatosan teret nyernek a helyi témák, képek, így például áprilisban a címlapon székely ruhát viselő táncosokat látunk. 1957 decemberében a sepsiszentgyörgyi *Dózsa György Textilszövetkezet* szerepel a címlapon, illetve a gyár három életvidám dolgozója, 1958 augusztusában pedig a Békási-szoros tárul elének. Ugyanez a fokozatos hangsúlyeltolódás figyelhető meg a szövegek esetében is. Ahogyan a mongol család képének helyét átveszi a székely táncosok eredetileg fehér-fekete, utólag színezett fotója, úgy a vezércikkben is a spanyol polgárháború hőseinek ismertetése helyett a gyulafehérvári porcelángyár vagy aradi szövetgyár dolgozóinak élete kerül bemutatásra.

Az ötvenes évek második felétől a vezércikkek elsősorban az ország legfontosabb üzemeinek, termelő szövetkezeteinek bemutatására koncentrálnak. Látszólag kezdetben, földrajzi helyzettől függetlenül a legvirágzóbb gyárak világába nyerhetünk bepillan-

tást, majd a kör folyamatosan bővül. Ugyanez figyelhető meg az utazással, turizmussal kapcsolatos rovat esetében is. Ezt a sémát követve az ötvenes években és még a hatvanas elején is, főleg az ország nagy és „híres” üzemei kerülnek bemutatásra, a kohászat, a bányászat, majd a hatvanas évek második felétől kisebb, regionálisabb jellegű „megvalósítások” is figyelmet kapnak.

A hatvanas évek legelején olyan címekkel találkozunk, mint *Művelődő gyergyóiak*,¹⁶ *Mi is olvasunk* (szintén Gyergyószentmiklósról vonatkozik – szerz. megj.),¹⁷ *Mert kollektivisták lettünk*¹⁸ – ami arról szól, hogy egy szárhegyi családnak a kollektívbe való belépése után van lehetősége el elmenni nyaralni a hazai fürdőhelyekre. A „...ami Ditróban is elkélne” című cikk 1960 áprilisából azt tárgyalja, hogy bár egyre sokoldalúbb tevékenységek zajlanak a helyi kultúrotthonban, a helyi nőbizottságnak van még mit tanulnia és fejlődnie, hogy minél több nő részt vegyen a rendezvényeiken. A *Miért nyitott később az uzoni napközi* című 1960. augusztusi cikk arról szól, hogy teremhiány miatt később nyitott az uzoni napközi, ami hátráltatta munkájukban a helyi anyákat, hiszen nem a munkával, hanem a gyerekkel kellett foglalkozzanak.¹⁹ 1963 októberében jelent meg a *Szilárd alap...* című cikk, mely Csíkszentimrérol tudósít, kiemelve, hogy bár a földrajzi körülmények nem kedveznek a mezőgazdaságnak, a falu az állattenyésztés területén egyre inkább sikereket ér el.²⁰ *A Közügy lett, a nőbizottság ügye is*²¹ szintén 1963-ból, a novemberi számban ugyancsak az állattenyésztéssel foglalkozik, kiemelve, hogy Csíkdánfalva mennyire fejlődik.

A kiemelt cikkek jól szemléltetik, hogy főleg a hatvanas években első felében Székelyföld egy fejlődő, de még közel sem példaértékű régióként jelenik meg, nem éri el a déli román városok vagy a nyugat romániai üzemek színvonalát.

Az évtized második felében új témák jelennek meg, illetve egy újfajta viszonyulás. Egyre gyakoribbak a Székelyföld értékeit kiemelő cikkek, például 1969 márciusában az *Elek Apó házatája*,²² márciusban Kőrösi Csoma Sándornak, júniusban Gábor Áronnak szenteltek cikket. A népművészet is az ilyen értékek közé tartozik, az 1965. februári hátlapon egy képes riport foglalkozik Koronddal, illetve a falu fazekasművészetével, 1966 szeptemberében a *Nép-*

¹⁵ A valamikori székelyföldi megyék az 1950-es évektől kezdődően Sztálin Tartomány, majd a Magyar Autonóm Tartomány, 1960-tól pedig részben Maros Magyar Autonóm Tartomány, részben pedig Brassó Tartomány részét képezték. Az 1968-as megújítás után, napjainkig a székelyföldi régió Kovászna, Hargita és Maros megyék területei között oszlik meg.

¹⁶ *Dolgozó Nő*, Kolozsvár, 1960/1,15.

¹⁷ *Dolgozó Nő*, Kolozsvár, 1960/2,17.

¹⁸ *Dolgozó Nő*, Kolozsvár, 1960/2,18.

¹⁹ *Dolgozó Nő*, Kolozsvár, 1960/8,21.

²⁰ *Dolgozó Nő*, Kolozsvár, 1960/10. 6.

²¹ *Dolgozó Nő*, Kolozsvár, 1960/11. 8.

²² *Dolgozó Nő*, Kolozsvár, 1969/3.34.

művészetünk ünnepe, ünneplése cikkben fokozott figyelmet kap a székely néptánc, akárcsak az 1969. júniusi szám 20. oldalán képi formában a csárdás (kászonalítzi). 1968-ban, az áprilisi számban jelent meg a *Hargita színei* című cikk, amely az első a sorban azon cikkek között, amelyek egy-egy székelyföldi városnak szentelnek egy több oldalas riportot. Ám érdekes megfigyelni, hogy míg Déva, Gyulafehérvár vagy éppen Nagykároly bemutatásánál a nagy építkezésekről, az épülő városnegyedekről, a gyárak termeléséről, az iparosodásról van szó, addig Csíkszereda esetében sokkal hangsúlyosabb a csíkszentkirályi szőnyeg, a néptánc, a helyi kerámia, a hagyományos fafaragás és a népköltészet. A *Hargita-táj gyógyfürdői és üdülőhelyei*²³ című írás szintén egy jellegzetes sajátosságát mutatja be a térségnek. Ugyanitt említhetjük 1967 januárjából a *Csiki tél* című cikket²⁴ vagy 1970-ből a *Nyár a Gyilkostónál* című hátlap kollázt.²⁵ 1973 szeptemberében is találunk még kissé romantikus hangvételű cikket, *Kovácszna varázsáról*, mely a térség vége-láthatatlan erdőit dicséri.

Tulajdonképpen megállapíthatjuk, hogy Székelyföld egyfajta kuriózumként jelenik meg, a kultúrája és a regionális sajátosságai, nem az iparosodás fellegvára, hanem az a térség, ahol a tradicionális életmód és gazdálkodás hatékony módon ötvöződik a kollektív modern rendszerével.

A hetvenes évektől Székelyföld kapcsán is egyre gyakrabban kerülnek szóba a szocialista-kommunista megvalósítások, amit az 1971. februári szám egyik rövid terjedelmű cikke, az *Iparosodó Székelyföld* nagyszerűen szemléltet. Az 1971-es, januári számban a marosvásárhelyi Azomureş vegyi kombinátról találunk cikket, 1972 januárjában a Csiki leányotthonról, 1970 szeptemberében az udvarhelyi Pedagógiai Líceumot népszerűsítik, 1971 augusztusában a korszerű Csiki kórházról írnak. Gyakran tűnik fel a sepsiszentgyörgyi *Textilipari kombinát* egész oldalas reklámja, de találunk példát a szintén sepsiszentgyörgyi *Spicul* helyiipari vállalat (többek között a bodoki ásványvizet palackozta és forgalmazta ez az üzem) népszerűsítésére is.²⁶ 1970 decemberében a kézdí-vásárhelyi mezőgazdasági termelőszövetkezet kerül bemutatásra, láthatunk címlapon baróti, csíkszeredai munkásnőket.

Az 60-as évek végétől erőteljesen iparosított Székelyföld bemutatása az 1980-as években még intenzívebbé válik. 1982-szeptemberében egy sepsiszentgyörgyi családot is láthatunk a címlapon. 1980 augusztusában egy csíkszeredai, Bodó Zoltánnak,

a helyi kötöttárugyár alkalmazottjának családját találjuk a címlapon. Szintén székelyföldi lányt látunk az 1982. januári címlapon egy szépmezői munkásleányt, 1983 áprilisában a vásárhelyi Bőr- és kesztyűgyár munkásnőjét, majd 1985 augusztusában a csíkszeredai traktorgyár egyik munkás asszonyát. Székelyföldi emberek úgy jelennek meg, mint akik szorgosan építik a szocialista jövőt, maguk és családjuk számára a biztos megélhetést a térség valamely korszerű gyára biztosítja. Az ilyen jellegű címlapokhoz általában riportszerű cikk vagy interjú is társul, mely a nagyszerű lehetőségek, körülmények bemutatására koncentrálna.

Természetesen a szocialista jövő építése mellett továbbra is fontos a népművelés a kultúra is. Míg 1973 áprilisában egy ditrói énekkarról látunk fotót a magazinban, 1982-ben az augusztusi címlapon szerepel Sepsiszentgyörgy *Vox Humana* nevű kórusa. 1981 márciusában egy farkaslakai családot látunk székely népviseletben egy székelykapu előtt, 1983 áprilisában pedig székelyudvarhelyi diákokat.

Tulajdonképpen a hetvenes évektől kezdődően szép lassan beáll az „egyensúly” a városok, régiók reprezentáltságának tekintetében, és látszólag a székelyföldi ipar is felveszi a versenyt az ország más térségeinek iparával.

A példaként kiemelt Székelyföldre vonatkozó cikkek szerzői változatosak, alig találunk két írás, melynek alkotója ugyanaz a személy lenne. Sokszor a helyi nőbizottság elnöke, egy helyi terjesztő a cikk írója, máskor olyan személyek, akiknek neve gyakran feltűnik a korszak egyéb cikkeinek végén is. A fényképész szinte minden esetben (általában a felirat segít beazonosítani a képek készítőjét) Ion-Miclea Mihale, a folyóirat alkalmazott fényképésze volt, akinek ténykedése a hatvan, hetvenes és nyolcvanas években is végig kísért a folyóiratot. Miclea-Mihale, amikor szükség volt rá, az újságíróval, újságírókkal együtt járta az országot, hogy a cikkek mellé illusztrációkat készítsen.²⁷ Valószínűleg egy-egy ilyen Kolozsvártól távolabb eső település, illetve térség során sok, később is felhasználható fénykép készült.

Összegzés

Mint e rövid felvázolásból is kitűnik Székelyföld, illetve a nők, a munkások székelyföldi helyzetének bemutatása a folyóirat szerves részét képezte. A cikkek és képek mellett, a közölt olvasói levélrészletek, a „szakértőknek” feltett olvasói kérdések között is találunk Kovácszna, Hargita vagy Maros megyeie-

²³ *Dolgozó Nő*, Kolozsvár, 1968/6.

²⁴ *Dolgozó Nő*, Kolozsvár, 1967/1, 19.

²⁵ *Dolgozó Nő*, Kolozsvár, 1970/8.

²⁶ *Dolgozó Nő*, Kolozsvár, 1971/6, 34.

²⁷ Kovács Magda szóbeli közlése.

ket is. A térséget bemutató riportok, tudósítások szervesen illeszkednek a folyóirat cikkeinek és tematikájuk sorába. Jellegük informatív, igyekeznek objektívek lenni, ugyanakkor alaposan áthatja őket a korszak propagandája, hangvételük néhol idealista, de mindenképp optimista. Mindennek ellenére a cikkek és képmellékleteik a korszak izgalmas forrásértékű dokumentumai. Főleg a címlapfotók a szoci-

alista fényképészet igényes alkotásai, a kor egyik kiváló fotóriporterének látásmódját tükrözik. A cikkek egyszerre fontosak a feldolgozott téma, stílusuk, vagy a korban használt tipikus meggyőző retorikai eszközök és a propaganda jelenléte miatt. A folyóirat még sok kutatást, elemzést érdemel, hiszen korabeli jelentőségénél fogva is egy gazdag forrást jelent.

Tóth-Gödri Iringó – tgiringo@yahoo.com

Irodalom

GYÖRFFY Gábor

2009 *Cenzúra és Propaganda a kommunista Romániában*, Korunk – Kompress Kiadó, Kolozsvár.

STEMLERNÉ BALOG Ilona

2009 *Történelem és fotográfia*, Osiris, Budapest.

SÜTŐ-EGERESSY Zsuzsa

2007 *Nőkép egy kommunista nőlapban*, Korunk – Női szerepek, 3. folyam, XVIII, 3.

[<http://epa.oszk.hu/00400/00458/00123/2749.html>]

VARGA E. Árpád

é. n. Erdély nemzetiségi statisztikája, 1930, 1956, 1966, 1977, in u.ő: *Tanulmányok Erdély népesedéstörténetéből. Szövegek a jelenkori Erdély demográfiájának, népesedéstörténetének és nemzetiségi statisztikájának köréből.* [<http://mek.oszk.hu/00900/00983/pdf/>]

Propagandă, artă și imaginea erei comuniste în articolele revistei *Dolgozó Nő*

(Rezumat)

Acest studiu are ca tema cea mai importantă revistă maghiară pentru femei din România comunistă. Intitulată „Dolgozó Nő”, a fost editată la Cluj Napoca, și a apărut între 1945 și 1989. Revista constituie o sursă importantă atât pentru cercetătorii care se ocupă cu istoria presei, cât și pentru cei care se ocupă cu istoria comunismului, cu istoria societății sau chiar și pentru istoricii de artă. Studiul de față se concentrează asupra acelor articole, interviuri, fotografii sau ilustrații, care sunt legate de teritoriul Ținutului Secuiesc (jud. Covasna, Hargita și Mureș).

Art, Propaganda and the Image of the Communist Era in the Articles of the *Dolgozó Nő* Magazine

(Abstract)

The paper treats the case of the most important Hungarian monthly magazine for women from the Communist Romania, the *Dolgozó Nő*; published in Cluj-Napoca between 1945 and 1989. The magazine focuses mainly on women's rights, upon their role in modern society; moreover, the magazine covers topics like: health, beauty, housework, literature and fashion. It followed a typical Soviet model, and bore similarities with Hungarian, Bulgarian, etc magazines. My research mainly treats the relation between art and propaganda in this magazine, focusing on the articles regarding the territory of the so called Szeklerland (Covasna, Hargita and Mureș counties).

1. ábra Az 1957/12. szám címlapja:
A sepsiszentgyörgyi Dózsa Gy. Textilszövetkezet

2. ábra Az 1981/3. szám címlapja: Jakab Albert és családja,
Farkaslaka (ifj. Szabó László felvétele)

3. ábra Az 1982/8. szám címlapja: A sepsiszentgyörgyi
Vox Humana kórus (Ioan Miclea Mihale felvétele)

4. ábra Az 1982/9. szám címlapja: Sándor Vilmos és családja
Sepsiszentgyörgyön (Ioan Miclea Mihale felvétele)

5. ábra Az 1982/1. szám címlapja: Szilágy Zsuzsanna, a szépmezői ÁMV állatgondozója (Ioan Miclea Mihale felvétele)

6. ábra Az 1983/5. szám címlapja: A székelyudvarhelyi dr. Petru Groza Líceum végzős diákjainak egy csoportja (Ioan Miclea Mihale felvétele)

